

Franciszek Grzegorzczuk

Klinika Chorób Wewnętrznych Klatki Piersiowej Instytutu Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie
Kierownik: prof. dr hab. n. med. A. Torbicki

Doktor Marian Borsuk — ordynator Oddziału Chirurgicznego Szpitala Wolskiego (1907–1923)**Marian Borsuk MD — head of Surgical Department, Wolski Hospital (1907–1923)**

Pneumonol. Alergol. Pol. 2010; 78, 4: 306–309

Marian Stanisław Borsuk urodził się w 1860 roku w majątku Dowcewicz, niedaleko miejscowości Wilejka, około 50 km na wschód od Wilna. Dziś ziemie te leżą na terenie Białorusi. Gimnazjum skończył w Wilnie. Studia medyczne odbył w Warszawie i z tym miastem była związana jego praca jako lekarza, głównie w Szpitalu Wolskim. Początkowo szpital nosił nazwę Szpitala Wolskiego przy Domu Przytułku i Pracy. Położony był wówczas na terenach Fundacji Stanisława Staszica przy ulicy Okopowej. Ksiądz Stanisław Staszic, utalentowany działacz oświeceniowy, patriota i społecznik cały swój majątek przeznaczył na fundację, której celem było wyrównywanie szans ubogiej ludności. Oddział Chirurgiczny w Szpitalu Wolskim został założony przez dr. Franciszka Kijowskiego w 1897 roku [1]. W 1907 roku na stanowisko ordynatora oddziału, na mocy konkursu został powołany doktor Marian Borsuk. Tę funkcję pełnił przez następne 16 lat [1]. Wraz ze śmiercią doktora Borsuka w 1923 roku Oddział Chirurgiczny przestał istnieć i dopiero w 1934 roku został ponownie uruchomiony w nowej lokalizacji szpitala przy ulicy Płockiej 26.

Rodzice

Majątek, z którego pochodziła rodzina Mariana Borsuka, leżał tuż przy wschodniej granicy II Rzeczypospolitej. Przed wojną był to powiat wileń-

ski. Ojciec doktora Borsuka, Wincenty Borsuk (1798–1874) był szlachcicem wychowanym na rodzinnej Wiązowszczyźnie. Tereny te, jak również sam majątek, zostały zniszczone w 1812 roku przez uciekające z Moskwy po przegranej wojnie niedobitki oddziałów Armii Napoleońskiej. Wincenty Borsuk przeniósł się wówczas do Wilejki, gdzie został rejentem. Nie mogąc zapomnieć rodzinnej siedziby, kupił Dowcewicz (oddalone od niej o 50 km) i tam się osiedlił. Z czasów dzieciństwa Mariana Borsuka zachowało się sporo wspomnień w rodzinnym archiwum. Można na ich podstawie odtworzyć stosunki społeczne panujące wówczas na tych ziemiach między szlachtą polskiego pochodzenia a białoruską ludnością.

Wincenty i jego brat Jan byli samotnikami. Nie bardzo chcieli się żenić, uznali jednak, że przynajmniej jeden z nich powinien wstąpić w związek małżeński, aby podtrzymać ród. „Po długiej naradzie zdecydowano, że los rozstrzygnie, który z nich weźmie na siebie ciężki obowiązek małżeński. Padł on na dziada naszego Wincentego. (...) Jan miał już pełną swobodę i prawo pójść za swą samotniczą naturą” [2]. I tak, w 1851 roku w wieku 53 lat Wincenty wziął ślub z wielolet młodszą od siebie Fabianetą Woyciechowską (ur. 1826 r.). Fabianetta pochodziła z majątku Kamień, miała cztery siostry, co sprawiało, że rodzina liczyła wielu krewnych na Kresach. W późniejszych latach Marian Borsuk kontakty te bardzo cenił i podtrzymywał przez odwiedziny i korespondencję.

Adres do korespondencji: lek. Franciszek Grzegorzczuk, Klinika Chorób Wewnętrznych Klatki Piersiowej, IGIChP, ul. Płocka 26, 01–138 Warszawa, tel.: 48 22 431 21 54, e-mail: f.g@wp.pl

Copyright © 2010 Via Medica
ISSN 0867–7077

Dzieciństwo

Marian Borsuk miał troje rodzeństwa, ale dzieciństwo przeżył tylko starszy o siedem lat brat Józef. Obaj uczęszczali do gimnazjum klasycznego w Wilnie, które Marian ukończył w 1878 roku. Był to okres ciężkich prześladowań po powstaniu styczniowym. Młodzież polska żyła wówczas w atmosferze przytłoczenia i przygnębienia. Szkoła stwarzała atmosferę nieufności. Ta sytuacja ukształtowała Mariana Borsuka, który zrozumiał wtedy, że wszystko trzeba zdobyć ciężką pracą, trudem i wysiłkiem ducha. Po skończonym gimnazjum i zdanej maturze przez krótki czas pomagał ojcu w majątku, wkrótce jednak wybrał zawód lekarza (ryc. 1).

Edukacja

W latach 1880–1886 Marian Borsuk studiował medycynę na Uniwersytecie Warszawskim, 22 kwietnia 1886 roku uzyskał tytuł lekarza. W Warszawie poznał swoją przyszłą żonę Zofię z Maciejewskich (ryc. 2), z którą miał troje dzieci. Po skończeniu studiów jako młody lekarz chirurg zamieszkał przy ulicy Puławskiej. W latach 1887–1889 pracował na Oddziale Chirurgicznym dr. W. Ma-

Rycina 1. Doktor Marian Borsuk, około 1900 roku

Figure 1. Marian Borsuk MD, approx 1900

Rycina 2. Marian i Zofia Borsukowie, Warszawa około 1910 roku

Figure 2. Marian and Zofia Borsuk, Warsaw approx 1910

tlakowskiego. Następnie przez sześć lat był asystentem w Klinice Chirurgicznej prof. J. A. Jędrzejewskiego i prof. A.S. Taubera w Szpitalu Dzieciątka Jezus [3]. W tym okresie przebył dodatkowe studia w Berlinie i w Wiedniu, a następnie w Paryżu (1900). W 1896 roku został chirurgiem w nowo otwartym przez Marię Szlenkierową szpitalu dla dzieci przy ulicy Ogrodowej. Mniej więcej w tym czasie zaczyna się okres jego dużej aktywności społecznej. Pracuje między innymi w Instytucie Moralnie Zaniechanych Dzieci oraz w Zakładzie dla Nieuleczalnie Chorych na Mokotowie. Od 1902 roku do śmierci pełni ponadto stanowisko lekarza chirurga Zarządu Tramwajów Miejskich [4].

Szpital Wolski

Odrębny rozdział biografii doktora Borsuka związany jest ze Szpitalem Wolskim, gdzie pracował od 1907 roku jako ordynator Oddziału Chirurgicznego. Prowadził tam liczne prace badawcze

z zakresu urologii, ginekologii oraz laryngologii [5–8]. Córka doktora Borsuka we wspomnieniach pisze: „Podwładni w szpitalu, młodzi lekarze, siostry, sanitariuszki, służba bali się go trochę i kochali zarazem. Podczas operacji, zwyczajem chirurgów, krzyczał na pracowników za najmniejsze opóźnienie lub niedokładność, ale w życiu okazywał im wiele zrozumienia i przyjaźni”. W innym miejscu córka wspomina: „Czasem odwiedzaliśmy z Ojcem Szpital Wolski (...), gdzie nadzwyczaj serdecznie przyjmowały nas siostry szarytki” [2].

Praca kliniczna

W trakcie pracy w Szpitalu Wolskim dr Marian Borsuk podejmował się również innych zadań. W czasie pierwszej wojny światowej pełnił obowiązki ordynatora miejskiego lazaretu wojskowego w Korpusie Kadetów (1914–1915). Nieco później objął kierownictwo oddziałów chirurgicznego i urologicznego w Szpitalu Św. Ducha przy ulicy Elektoralfiej 12 (po drugiej wojnie światowej odbudowany, dziś mieści się tam Dom Kultury Śródmieście). Córka tak wspomina jego pracę w ambulatorium tramwajów miejskich: „Przed godziną szóstą schodzili się pacjenci, ludzie biednie ubrani, robotnicy, często Żydzi. Traktował pacjentów z pewną bezceremonialnością, trochę po ojcowsku. Osobom młodym mówił per ty i 'moje dziecko'. Nawiązywał z pacjentami bliższy kontakt”. Warto przypomnieć, że Marian Borsuk praktykował w czasach, kiedy nie było ubezpieczeń społecznych i leczenie zależało całkowicie od możliwości finansowych chorego. Gabinet lekarski doktora Borsuka był skromnie urządzony: „Duża biała lakierowana szafa zawierała najpotrzebniejsze narzędzia chirurgiczne. Na marmurowym stole stały sterylizatory, podręczna apteczka, środki opatrunkowe. Dwie szafy i półki biblioteczne zawierały książki medyczne i roczniki pism w paru językach” [2]. Ta szafa się nie zachowała. Zachowały się jednak do dziś jego nóż chirurgiczny, skórzana torba oraz piękny marmurowy stolik chirurgiczny na przybory (ryc. 3, 4).

Praca naukowa

Oddany praktyce lekarskiej Marian Borsuk poświęcał się też czynnie pracy naukowej. Opublikował kilkanaście prac o bardzo zróżnicowanej tematyce. Zajmował się chirurgią brzucha, chirurgią szczękową oraz laryngologią. Z ciekawszych prac warto wymienić: „Przyczynek do techniki operacyjnej zranień przepony” [9]; „Przypadek cholelithiasis połączonej z niezwykłą ruchomością pęcherzyka żółciowego” [10]; „Przyczynek do le-

Rycina 3. Neseser i nóż chirurgiczny doktora M. Borsuka

Figure 3. Marian Borsuk's handbag and surgical knife

Rycina 4. Marmurowy stolik chirurgiczny używany przez Mariana Borsuka od około 1890 roku

Figure 4. Marble surgical table used by Marian Borsuk from approx 1890

czenia operacyjnego sposobem Thiersch'a owrzodzenia gołeni” [11]. W sumie opublikował kilkadziesiąt prac, głównie na łamach XIX-wiecznej „Medycyny” [12–16]. Napisał również rozdział o chorobach ślinianek do „Podręcznika chirurgii szczękowej” [8]. Doktor Borsuk był aktywnym członkiem Warszawskiego Towarzystwa Lekarskiego, na którego forum przedstawiał często przypadki kliniczne [17]. Był członkiem sekcji chirurgicznej i ginekologicznej. W swej pracy zyskał duży szacunek i w 1921 roku spotkał go zaszczyt, gdy zaproponowano mu objęcie Katedry Chirurgii na wskrzeszonym Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Było to dla niego szczególnym wyróżnieniem, gdyż czuł się bardzo związany z Wilnem. Pracy tej jednak nie podjął ze względu na pogarszający się stan zdrowia. Pracując dalej w Warszawie, nie oszczędzał się, do ostatnich dni przyjmo-

Rycina 5. Grób Mariana Borsuka

Figure 5. Marian Borsuk Tomb

wał pacjentów w Ambulatorium Tramwajów Miejskich. Zmarł nagle na udar mózgu w drodze do pacjenta 1 stycznia 1923 roku. Pogrzeb odbył się 4 stycznia w kościele św. Aleksandra w Warszawie. Wzięła w nim udział liczna służba tramwajowa [18]. Zwłoki złożono tymczasowo na Cmentarzu Powązkowskim, skąd zostały przewiezione, zgodnie z wolą Zmarłego, do grobu rodzinnego na Wiązowszczyźnie [4] (ryc. 5).

Wiązowszczyzna

Marian Borsuk zwykł spędzać urlopy na rodzinnej Wiązowszczyźnie, leżącej nad rzeką Wilią. Ziemie te znajdują się obecnie na terenie Białorusi między miasteczkami Wilejka, Wiazyń i Ilia. To ukochane miejsce dr Borsuk traktował jako klejnot rodzinny, romantyczną pamiątkę przeszłości. Majątek odziedziczył po swoim stryju Janie w stanie wymagającym kapitalnego remontu. Inwestował w niego niemal wszystkie zarobione pieniądze i z czasem uczynił z niego „wzorową placówkę polskości na kresach wschodnich” [2]. Dbał o dobre kontakty z lokalną ludnością. Kiedy latem przyjeżdżał na Wiązowszczyznę, okoliczni mieszkań-

cy przywozili do niego chorych, bo „przyjechał doktor z Warszawy”. Na łące za domem stał obóz. Nieraz przyjeżdżali ludzie z bardzo daleka. „Wozami zaprzęgniętymi w konie przywożono cięższych chorych. Doktor uważany był przez miejscowych za cudotwórcę. Nie mogli się oni nadziwić, co to za doktor, co myje ręce przed zabiegiem, a nie po zabiegu — gdy są brudne. W budynku gospodarczym wykonywano drobne zabiegi” [2]. Doktorowi pomagała jego żona Zofia. Zresztą pod nieobecność męża i ona była przez miejscowych traktowana jak lekarz (wiadomo, żona lekarza). Robiła opatrunki, rozdawała kwas borny, olej rydocynowy i napar z korzenia szczawiu.

Marian i Zofia mieli troje dzieci — znanego matematyka Karola, Wincentego oraz córkę Marię. Do dziś żyje kilkoro wnuków, wielu prawnuków i praprawnuków, wśród tych ostatnich jest piszący te słowa. Samo nazwisko znikło jednak ostatecznie, gdyż ani Karol, ani Wincenty nie mieli męskiego potomka. W rodzinnym archiwum zachowało się sporo zdjęć i bezcenne spisane wspomnienia córki doktora Marii z Borsuków Majewskiej, które nie doczekały się jeszcze wydania [2].

Piśmiennictwo

1. Woźniewski Z. Historia Szpitala Wolskiego w Warszawie (1877–1944). Aula Medyczna, Warszawa 1991: 45 i 63.
2. Borsuk Majewska M. Stare gawędy. Maszynopis u autora.
3. Szarejko P. Słownik lekarzy polskich XIX wieku. Tow. Lek. Warsz., Warszawa 1994; t. 2: 24–23.
4. Sokołowski A. Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. Tow. Lek. Warsz., Warszawa 1926; 118: 162–166.
5. Borsuk M. Przyczynek do sprawy powikłań przepuklin uwięzionych. Medycyna 1907: 756.
6. Borsuk M. Wodniak niewieści (Hydrocele muliebris). Medycyna 1911: 995 i 1018.
7. Borsuk M. Przypadek pomyślnego zszycia moczowodu przeciętego przy operacji usunięcia macicy. Medycyna 1911: 223 i 252.
8. Borsuk M. O chorobach ślinianek. Podręcznik chirurgii szczególnej. Rękopis.
9. Borsuk M. Przyczynek do techniki operacyjnej ranień przepony. Medycyna 1893: 337.
10. Borsuk M. Przypadek cholelithiasis, połączonej z niezwykle ruchomością pęcherzyka żółciowego. Gaz. Lek. 1888; t. 8: 601.
11. Borsuk M. Przyczynek do leczenia operacyjnego sposobem Thiersch'a owrzodzenia goleni. Gaz. Lek. 1889; t. 9: 300.
12. Borsuk M. Przypadek jednoczesnego zranienia w dwóch miejscach odbytnicy, w tyłach pęcherza moczowego i okrężnicy zagiętej, powikłanego ogólnym ostrym zapaleniem otrzewny. Wyzdrowienie. Medycyna 1893: 63.
13. Borsuk M. Przypadek skurczowego skrzywienia kręgosłupa ku przodowi (Lordosis spastica). Medycyna 1895: 527.
14. Borsuk M. W sprawie powikłań uretrotomii wewnętrznej Maisonneuve'a. Medycyna 1895: 821.
15. Borsuk M., Wizeł A. Przypadek urazowego wylewu krwi do substancji białej mózgu z następczym zaburzeniem mowy, niedowładem połowicznym i padaczką Jackson'a, wyleczony na drodze chirurgicznej. Przegl. Chir. 1896; t. 2: Ż. 1.
16. Borsuk M. Przypadek resekcji ślepej кишки. Medycyna 1899: 519.
17. Stankiewicz C. Dr Marian Borsuk. Pol. Gaz. Lek. 1923; r. 2, nr 5: 86.
18. Z żałobnej karty. Ekspres Wieczorny, 01.01.1923 oraz Gazeta Warszawska, 01.01.1923.